KARINA ZAJĄC-HADUCH
karina.zajac-haduch@uken.krakow.pl
ORCID: 0000-0001-6246-4909
Uniwersytet KEN w Krakowie
Kraków, Polska

https://doi.org/10.17651/ONOMAST.69.6
Onomastica LXIX, 2025
PL ISSN 0078-4648

PRZEZWISKO JAKO KATEGORIA ANTROPONIMICZNA W OPOWIADANIACH SZUKSZYNA

STRESZCZENIE

Przezwiska, jako najbardziej wyrazisty wykładnik środowiskowego aspektu prozy wiejskiej, zajmują istotne miejsce w warstwie onomastycznej opowiadań Wasilija M. Szukszyna, stanowiąc ważny element imiennej prezentacji bohaterów, ważniejszy nawet niż nazwy oficjalne, które niejednokrotnie w analizowanych utworach pełnią funkcję uzupełniającego środka nominacji. Dzięki temu zabiegowi pisarz zwraca uwagę na tradycję nadawania przezwisk i posługiwania się nimi w życiu codziennym przez małe, zamknięte społeczności, które identyfikują swoich członków za pomocą antroponimów utworzonych zgodnie z powszechnie obowiązującą normą, będącą cechą szczególną ich języka mówionego. Celem niniejszego artykułu jest opisanie specyfiki funkcjonowania antroponimów przezwiskowych w twórczości Szukszyna oraz ukazanie wpływu, jaki te szczególnego rodzaju nazwy osobowe mają na interpretację tekstu literackiego. Wiąże się to z koniecznością odczytania perspektywy narracyjnej w poddanych analizie opowiadaniach, a także wyjścia poza tradycyjne ujęcia onomastykonu i sięgnięcia po interdyscyplinarne instrumentarium badawcze właściwe stylistyce oraz lingwistyce kulturowej. Z przeprowadzonej analizy wynika, że przezwiska, jako środki ogólnie rozumianej charakterystyki postaci, występujące w badanym materiale również w funkcji tytułotwórczej, mają określony potencjał semantyczno-kulturowy. Użyty w tytule antroponim z jednej strony wykazuje ścisłą korelację ze strukturą znaczeniową opatrzonego nim utworu (tworzy nowe sensy dzięki kontekstom, w których się pojawia oraz wyrazom, z którymi się łączy), z drugiej — może funkcjonować poza nim, jako część składowa dziedzictwa kulturowego danej wspólnoty językowej. W procesie odczytywania znaczenia danej nazwy kluczowa jest wiedza językowo-kulturowa odbiorcy tekstu.

Słowa tematyczne: onomastyka literacka, proza wiejska, opowiadania Szukszyna, nazwy osobowe, przezwiska

1. WPROWADZENIE

Twórczość Wasilija M. Szukszyna — mistrza małych form prozatorskich — ze względu na swoją wyjątkowość i unikatowy charakter, niezmiennie (od momentu

This is an Open Access article distributed under the terms of
the Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-ND 4.0) License
(https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/), which permits copying and redistribution,
commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited.
© Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2025.
Publisher: Institute of Polish Language, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk]

jej powstawania, czyli od lat 60./70. XX w. po czasy nam współczesne) stanowi obiekt zainteresowania językoznawców[1].

Ważnym aspektem dociekań lingwistycznych jest sfera proprialna obecna w tekstach pisarza, ze szczególnym uwzględnieniem nazw osobowych[2], które są analizowane na wielu płaszczyznach: począwszy od uznania ich za cechę szczególną jego stylu artystycznego (Vasilevskaâ, 1991), po traktowanie ich jako materiału służącego do badania norm antroponimicznych w komunikacji językowej (Vorob′eva, 2024). Opracowaniem mieszczącym się w intensywnie rozwijającym się na przełomie wieków nurcie badań językowo-kulturowych jest praca Zubkovej (2009), w której imiona, imiona odojcowskie i nazwiska występujące w prozie Szukszyna zostały opisane pod kątem związanych z nimi konotacji emocjonalno-wartościujących.

Obok antroponimów o charakterze urzędowym istotne miejsce w warstwie onomastycznej utworów rosyjskiego prozaika zajmują przezwiska — nieformalne, dodatkowe (używane oprócz oficjalnych) nazwy osobowe, które mogą odwoływać się do cech wyglądu bądź charakteru, określonych upodobań, przyzwyczajeń, zachowań danego człowieka[3].

Celem niniejszego artykułu jest opisanie specyfiki funkcjonowania antroponimów przezwiskowych w utworach Szukszyna (jako przedstawiciela nurtu wiejskiego w literaturze rosyjskiej), a także ukazanie wpływu, jaki te szczególnego rodzaju nazwy osobowe mają na interpretację tekstu literackiego. Pociąga to za sobą konieczność odczytania perspektywy narracyjnej oraz odwołania się do metod badawczych stosowanych przez stylistykę i lingwistykę kulturową, które pozwalają lepiej wniknąć w istotę analizowanego zjawiska.

2. PRZEZWISKO — USTALENIA TERMINOLOGICZNE

Wśród sformułowanych przez Cieślikową (1998, s. 119–133) konstytutywnych właściwości przezwisk jako kategorii antroponimicznej wyróżnić można:

1) nieoficjalność — występują w mikrowspólnocie;
2) fakultatywność — są nieobowiązkowe;
3) wtórność wobec imienia i nazwiska — pełnią funkcję identyfikacyjną w zastępstwie nazw oficjalnych;

---

[1] Przeglądu dotychczasowych badań lingwistycznych dotyczących twórczości Szukszyna dokonała Kartašova (2021), zaznaczając jednocześnie potrzebę kompleksowej analizy materiału onomastycznego zawartego w utworach pisarza.

[2] W tym kontekście należy wymienić artykuł Vasikovej (2009) poświęcony polu antroponimicznemu opowiadań Szukszyna oraz projekt autorstwa Kartašovej (2017) dotyczący nazw żeńskich w prozie Szukszyna.

[3] Por. Urbańczyk, Kucała (red.), 1999, s. 303–304.

4) semantyczność — są tworzone na bazie wyrazu pospolitego;
5) spontaniczność i zmienność — powstają w wyniku uświadomienia sobie konkretnych własności danej osoby i mogą ulegać aktualizacji;
6) emocjonalność, ekspresyjność — pozwalają na uzewnętrznienie stosunku do drugiego człowieka i mają charakter wartościujący.

Trzeba zaznaczyć, że niektórzy badacze uznają ekspresywność za cechę prymarną przezwisk. Ich zdaniem ekspresja stanowi podstawowy czynnik nazwotwórczy, ponieważ jest znakiem językowym, przy udziale którego nadawca wyraża swój stosunek do otaczającej rzeczywistości, a sam akt mówienia to w swojej istocie akt twórczy (Handke, 1993, s. 41–49).

W języku rosyjskim słownikowym ekwiwalentem polskiego wyrazu ‘przezwisko’ jest leksem *прозвище*, o takim samym zakresie pojęciowym. Podol′skaâ (1988, s. 111) opisuje *прозвище* jako „дополнительное неофициальное имя, данное человеку окружающими людьми в соответствии с его характерной чертой, сопутствующим его жизни обстоятельством, по какой-либо аналогии, по происхождению и другим мотивам”.

Elementem wspólnym przywołanych definicji jest podkreślenie środowiskowego charakteru przezwisk. W wielu pracach onomastycznych przedstawia się je jako klasę nazw osobowych specyficzną dla społeczności wiejskiej (Dunaj, 2017, s. 81; Vorob′eva, 2024, s. 362), podkreślając jednocześnie, że te nieoficjalne nazwy osobowe w środowisku wiejskim są środkiem nominacji równie ważnym jak nazwy w postaci imion, imion odojcowskich i nazwisk. Małe zamknięte społeczności, w których spokrewnione osoby często noszą te same nazwiska, a czasami także te same imiona, wypracowują system rozróżniania ich poprzez tworzenie przezwisk stanowiących cechę charakterystyczną ich języka mówionego[4] (Munia, 2013, s. 103).

3. ROLA PRZEZWISK W PROZIE WIEJSKIEJ

Proza Szukszyna, nierozerwalnie związana z rzeczywistością dwudziestowiecznej syberyjskiej wsi, plasuje się w nurcie prozy wiejskiej[5] — kierunku w literaturze rosyjskiej jednoczącego pisarzy o chłopskim światopoglądzie i odczuwaniu

[4] Na fakt ten zwraca uwagę również Cieślikowa (1998, s. 131), konstatując że „przezwiska są tworzone i używane w języku mówionym”.

[5] Proza wiejska jako kierunek literacki narodziła się w latach 60. XX w., skrystalizowała i ustabilizowała w latach 70. XX w., a na przełomie lat 80. i 90. XX w. zanikła. Utwory zaliczane do tego nurtu to realistyczne dzieła narracyjno-fabularne, tworzone prawie wyłącznie przez pisarzy pochodzących ze wsi, przeciwstawiające się ówczesnej literaturze, zdominowanej przez poetykę realizmu socjalistycznego, która przedstawiała odbudowę wsi po zniszczeniach wojennych w optymistycznym tonie, pozostającym w jaskrawej sprzeczności z rzeczywistością. Ich tematyka dotyczy, najogólniej rzecz biorąc, wsi rosyjskiej (Olbrych, 1997, s. 446–450).

świata. Są to pisarze różni i niepowtarzalni[6], których oprócz zainteresowania losami wsi minionego stulecia, chłopskim charakterem, formującym się w ciągu wielu dziesięcioleci wewnątrz chłopskiej zbiorowości, łączy również wspólnota moralno-filozoficznych poszukiwań, a nade wszystko zainteresowanie żywym słowem (Zajcev, Gerasimenko, 2004, s. 208).

„Я знаю, когда я пишу хорошо: когда пишу и как будто пером вытаскиваю живые голоса людей" — stwierdza sam Szukszyn (Korobov, 1988, s. 188), a Szymoniuk (1982, s. 101), uzasadniając obecność w tekstach pisarza elementów języka mówionego jego dążeniem do „wyjaśnienia współczesnej pozycji ludzi w społeczeństwie, współczesnej moralności zwykłego, nie wybijającego się niczym człowieka ze wsi, wsi również przeciętnej", zauważa, że „wykorzystanie takiej leksyki w narracji oraz obfitość dialogów w tekstach nadają wielu fragmentom utworów charakter stylu potocznego, a tym samym powszedniości"[7].

Nieodłącznym elementem powszedniości ukazanej przez pisarzy nurtu wiejskiego jest tradycja nadawania przezwisk i posługiwania się nimi na co dzień[8].

Różnorodne informacje o tej kategorii antroponimów, o historii ich powstania i stosowania, o ich transformacjach i warstwie znaczeniowej, można odnaleźć zarówno w partiach narracyjnych omawianych utworów, jak i w kwestiach wypowiadanych przez bohaterów. Nierzadko twórcy, używając do określenia postaci imienia, imienia z patronimikum, imienia z nazwiskiem, samego patronimikum bądź nazwy składającej się ze wszystkich trzech elementów, dodatkowo wymieniają jej przezwisko. W ten sposób akcentują fakt, że bohater w społeczności, której stanowi część, jest identyfikowany poprzez antroponim dobrze znany jej członkom i utworzony przez nich na podstawie powszechnie obowiązującego zwyczaju językowego (Munia, 2013, s.103).

Za osobliwe studium antroponimiczne uznaje się bezprecedensowe dla prozy wiejskiej kilkustronicowe rozważania dotyczące powstawania przezwisk, jakie można znaleźć w powieści „Липяги" Siergieja Krutilina:

---

[6] Definiując prozę wiejską jako określoną historyczno-literacką całość, składającą się z utworów o wsi rosyjskiej, dla której charakterystyczna jest środowiskowość, a ponadto liryzm, psychologizm i historyzm, można do niej odnieść (poza utworami Szukszyna) utwory takich pisarzy, jak m.in: Fiodor Abramow, Michaił Aleksiejew, Wasilij Biełow, Siergiej Krutilin, Boris Możajew, Walentin Rasputin, Władimir Tendriakow, Gawriił Trojepolski i Siergiej Załygin (Poręba, 1981, s. 147).

[7] Bartmiński (1993, s. 115–116) styl potoczny uznaje za najbliższy człowiekowi wariant języka.

[8] Onomastyka literacka, badająca nazwy własne w literaturze pięknej, odnosi nazwy wprowadzane przez pisarzy nurtu wiejskiego, do grupy nazw „autentycznych" bądź „realistycznych", stanowiących „swoiste odwzorowanie nazewnictwa uzualnego charakterystycznego dla danej epoki, określonego miejsca, grupy etnicznej, środowiska społecznego, sytuacji komunikacyjnej (Kosyl, 1993, s. 68; por. też Sarnowska-Giefing, 1984). Zdaniem badaczy nazwy realistyczne powinny charakteryzować się typowością i prawdopodobieństwem (Sarnowska, 1977, s. 88).

В деревне редкая семья не имеет клички. В быту в разговорной речи люди чаще всего называют друг друга не по фамилии и не по имени, а как говорится, по уличному, кличками. Клички бывают самые разные; причем живут они десятилетиями, передаваясь из поколения в поколение. […] Иногда кличка добродушна; иногда в ней скрыта ирония над человеком, усмешка; но есть прозвища и нарицательные жесткие и обидные. Ни один человек в селе — от председателя до самой незаметной бабенки — не обходится без уличного прозвания. Едва поселится на порядке новичок, ему тут же дается прозвище. Прозвища чем-то сродни хорошим песням. Они живут помимо их творцов. Попробуйте узнать, кто первым окрестил кого-либо уличной кличкой? Да разве кто вам скажет! Многоликое, многодневное творчество — это наши прозвища! (za: Munia, 2013, s. 104–105).

4. PRZEZWISKA W UTWORACH SZUKSZYNA

4.1. Tytułotwórcza funkcja przezwisk

Przezwiska, jako najbardziej wyrazisty wykładnik środowiskowego aspektu prozy wiejskiej, są istotnym elementem imiennej prezentacji bohaterów w twórczości Szukszyna, wzbogacając i urozmaicając repertuar wykorzystanych przez pisarza tradycyjnych środków onomastycznych. W szerokim zakresie pojawiają się również w tytułach Szukszynowskich opowiadań, grając rolę kumulującego sensy swoistego *resume* utworów („Чудик”, „Психопат”, „Дебил”). Z reguły warstwa znaczeniowa tytułów w formie przezwisk zostaje w toku rozwoju fabuły wzbogacona o określone treści, odnoszące się do cech charakterologicznych postaci, jak to ma miejsce chociażby w opowiadaniu „Чудик”:

Жена называла его **Чудик**. Иногда ласково.
Чудик обладал одной особенностью: с ним постоянно что-нибудь случалось. Он не хотел этого, страдал, но то и дело влипал в какие-нибудь истории — мелкие, впрочем, но досадные (Šukšin, 2003, s. 179)

Co należy podkreślić, postać tytułowego *Чудика* konsekwentnie w całym utworze jest nazywana przy użyciu przezwiska, a jej personalia (imię, patronimikum i nazwisko) zostają ujawnione dopiero na samym końcu opowiadania:

Звали его — **Василий Егорыч Князев**. Было ему тридцать девять лет от роду. Он работал киномехаником в селе. Обожал сыщиков и собак. В детстве мечтал быть шпионом (Šukšin, 2003, s. 187).

Służy to z jednej strony zaakcentowaniu prymatu przezwisk, jako wykładnika przynależności bohatera do środowiska wiejskiego, nad nazwami urzędowymi, z drugiej — pokazaniu, że te nieoficjalne formy nominacji poza funkcją

identyfikacyjno-dyferencjacyjną pełnią również funkcję semantyczną, ponieważ są motywowane określonymi cechami oznaczanych przez nie denotatów[9].

Użyte w tytułach antroponimy, stanowiąc jedną z możliwości prezentacji punktu widzenia narratora, sytuują bohaterów, do których się odnoszą, na pierwszym planie i kierują na nich uwagę czytelnika. O zwróceniu przez Szukszyna szczególnej uwagi na nominację bohatera pisze Bodrova (2011, s. 25):

> Во-первых, выбор имени (реально-бытового и одновременно условно-литературного) и точное «попадание» в суть характера через яркую языковую формулу задает тон повествованию, делает ключевым ядро характера. Во-вторых, изначально определяется жанровая природа текста и характер читательского ожидания: создана иллюзия истинности происшествия, задан ориентир на современное содержание, а погруженность в стихию народно-разговорной речи обеспечивает краткие, точные, определенные критерии оценки происходящего и действующих лиц.

Z jednej strony osobowa nazwa własna jako tytuł wykazuje ścisłą korelację ze strukturą semantyczną opatrzonego nią utworu, z drugiej — może funkcjonować poza nim, jako część składowa dziedzictwa kulturowego, wywierająca wpływ na kształtowanie tożsamości i utrzymanie ciągłości rozwoju narodu. Za sprawą tytułu konkretne dzieło literackie zostaje wyodrębnione jako jedyny w swoim rodzaju system estetyczny spośród wielu podobnych do niego jednostek tekstowych (Ostapczuk, 1999, s. 28).

Należy uściślić, że tytuł utworu to szczególny rodzaj nazwy własnej, a sama nazwa własna użyta w tytule bywa uznawana za tekst[10]. Zdaniem Cieślikowej (2001, s. 99–100) istnieją nazwy własne, które wypowiedziane w izolacji są zrozumiałe, ponieważ wypełnia je treść odbierana przez społeczności żyjące w określonej, wyznaczonej historyczno-kulturowymi ramami, czasoprzestrzeni:

> Nazwy te stają się symbolami. Symbolami określonych działań, do których odsyła nazwa, a które, aby opisać, trzeba by dziesiątek zdań. Nazwy przywołują obraz ludzi, miejsc na miarę naszej wiedzy, ale także wedle hierarchii naszych wartości.

---

[9] Jak zauważa Dereń (2005, s. 8), choć zasadniczo nomen proprium służy jedynie do oznaczania, nazywania, wyróżniania obiektu z rzeczywistości pozajęzykowej, to w trakcie funkcjonowania nazwy własnej w społeczności może powstać znaczenie konotatywne, będące dodatkowym zbiorem cech i wyobrażeń związanych z denotatem.

[10] O współzależności między nazwą a tekstem pisze Bartmiński (2005, s. 45), który uważa, że słowo i tekst są względem siebie ekwiwalentne, ponieważ „słowo można «rozwinąć» w tekst, zaś tekst można «zwinąć» w słowo". Zgodnie z tekstologiczną teorią nazw własnych, zaproponowaną przez Rutkiewicz-Hanczewską (2013, s. 15), nazwy własne reprezentują nie tylko odrębną grupę leksemów, ale są także pełnoprawnymi tekstami funkcjonującymi obok lub w zakresie innych (apelatywnych) tekstów kultury.

W świetle powyższych konstatacji tytułowy *Чудик* to tekst proprialny, który może być odczytywany jako językowo-kulturowy symbol określonego typu rosyjskiego charakteru, reprezentującego zsekularyzowaną postać hagiograficzną, noszącą w sobie ślad staroruskiego świętego, osobę na swój sposób uduchowioną, daleką od ideału, ale żyjącą z nieuświadomionym pragnieniem sprawiedliwości, cierpiącą z powodu ludzkiej podłości, niezrozumienia i często samotności (Leont′ev, 2016, s. 110).

Szczególnym, zarówno pod względem budowy, jak i warstwy semantycznej jest tytuł opowiadania „Алеша Бесконвойный". Wychodząc poza tradycyjne ujęcia onomastykonu, zaprezentuję próbę przeanalizowania użytego w nim antroponimu[11] poprzez zastosowanie w ramach instrumentarium badawczego metody czytania tekstów (czytania przez nazwy), co wiąże się z postulowanym przez niektórych badaczy przeniesieniem na grunt onomastyki literackiej teorii rezonansu czytelniczego (*reader-response theory*). „W tej perspektywie badacz jest również (czy nawet przede wszystkim) czytelnikiem, a interpretacja jest bezpośrednio związana z postrzeganiem i doświadczaniem tekstu literackiego. Ta zaś wpływa na znaczący wzrost pozycji odbiorcy (Graf, 2015, s. 213). Odrzucenie lingwistycznego wzorca na rzecz lektury tekstu (Sarnowska-Giefing, 2007, s. 571), zdaniem językoznawców aprobujących przywołane postulaty, wyzwala onomastycznoliterackie analizy z ograniczeń teoretycznych rygorów, a zarazem umożliwia zwrot ku pozytywnie wartościowanej, bo poszerzającej i różnicującej pole widzenia odbiorcy tekstu, swobodzie interpretacyjnej (Kiszka-Pytel, 2019, s. 17). Jednocześnie tego typu badania dają nadzieję na „odświeżenie i unowocześnienie onomastyki literackiej jako niezwykle inspirującej dziedziny dociekań współczesnej, otwartej lingwistyki" (Rejter, 2016, s. 15).

4.2. Przedtekstowa deszyfracja tytułowego antroponimu

O tym, że użyta w tytule nazwa własna nie jest imieniem, a przezwiskiem, czytelnik dowiaduje się na samym początku utworu: „Его и звали-то не Алеша, он был Костя Валиков, но все в деревне звали его Алешей Бесконвойным" (Šukšin, 2003, s. 242). Dysponując tą wiedzą, można zatem już na wstępie wysnuć pewne przypuszczenia dotyczące bohatera określanego tym mianem, przy czym treść tych przypuszczeń będzie uzależniona od językowo-kulturowej kompetencji odbiorcy tekstu. Jeżeli po raz pierwszy ma on do czynienia z tym związkiem wyrazowym, całkiem prawdopodobne, że będzie postrzegał każdy z jego komponentów odrębnie, w podstawowym standardowym znaczeniu:

[11] Punkt wyjścia i podstawę przeprowadzonej analizy stanowi opracowanie dotyczące artystycznego znaczenia omawianego antroponimu, którego autorką jest Nikol′skaâ (2004).

Алеша — forma hipokorystyczna od pełnego imienia męskiego *Алексей*, wskazująca na nieoficjalną sytuację komunikacyjną, neutralna pod względem emocjonalno-wartościującym, *бесконвойный* — ‘przemieszczający się bez konwoju’. ‘Konwojem’ zwyczajowo nazywamy działania polegające na zorganizowanej ochronie osób ważnych (jak na przykład prezydent) lub niebezpiecznych (jak np. przestępcy) (Kuznecov, 1998, s. 447–448), a zatem takie przezwisko mogłoby odnosić się do osoby wysoko postawionej albo, wręcz przeciwnie, znajdującej się w areszcie czy więzieniu, dla której możliwość poruszania się bez uzbrojonej eskorty ma dużą wartość. Lektura opowiadania utwierdza nas jednak w przekonaniu, że przyjęte założenia nie są zgodne z prawdą, a żeby zrozumieć motywację, którą kierował się autor, nadając swojemu bohaterowi to przezwisko, należy przeprowadzić bardziej wnikliwą analizę.

Jak słusznie konstatuje Nikol′skaâ (2004), dosłowne rozumienie tytułowej nominacji nie wyjaśnia faktu zamiany jednej nazwy osobowej (*Костя*) na inną (*Алеша).* W codziennej praktyce językowej zdarza się wprawdzie, że człowieka nazywa się nie jego urzędowym imieniem, lecz jakimś innym, niemającym z nim bezpośredniego związku, jednak taka nieoficjalna zmiana zazwyczaj nie wiąże się z charakterystycznymi cechami zachowania, wyglądu czy okoliczności życia danej osoby, czyli, innymi słowy, nie ma charakteru przezwiskowego (s. 55). Jak zauważa badaczka, nazwa osobowa może przekształcić się w przezwisko, jeżeli posiada określone, w jednakowy sposób postrzegane w obrębie danej wspólnoty językowej, pole asocjacyjne albo jeżeli treść skojarzeniowa stała się częścią centrum semantycznego nazwy, co w rzeczywistości oznacza częściową utratę treści onomastycznej przez antroponim. Ta prawidłowość dotyczy zdrobnienia *Алеша*, które może wywoływać negatywne asocjacje u niektórych rodzimych użytkowników języka rosyjskiego, zwłaszcza zamieszkujących obszary wiejskie, gdzie stanowi określenie osoby niepoważnej, rozmijającej się z prawdą (s. 55).

Specyficzne dla dialektów włodzimierskich użycie imion *Алеха* i *Алеша* w znaczeniu *лгун* ‘kłamca’, *хвастун*, *бахвал* ‘chwalipięta’ odnotowuje słownik Dala (Dal′, 1955, s. 10), zestawiając jednocześnie te *nomina propria* z takimi ustabilizowanym konstrukcjami, jak: *Иванушка простачок*, *Емеля дурачок*, *Кузька плут*, *Наум разумник*[12]. Wynika z tego, że antroponim *Алеша*, niosąc określone spektrum konotacyjne, może odnosić się do dwóch sfer przestrzeni onomastycznej: imion i przezwisk. Mający tę świadomość czytelnik może przypuszczać, że w opowiadaniu będzie mowa o człowieku niepoważnym, głupim, negatywnie postrzeganym przez otoczenie. Jednakże i taka interpretacja okazuje się niewystarczająca do tego, by w pełni zrozumieć potencjał semantyczny tytułowego onimu.

[12] Ten aspekt znaczeniowy imienia Алеша uwypukla również „Tolkovyj slovar′ russkogo argo”: ‘Очень глупый, тупой человек’ („Alëša”, b.d.).

Dekodowanie warstwy asocjacyjnej analizowanej nazwy wymaga od odbiorcy kompetencji w zakresie rosyjskiej frazeologii. *Алеша Бесконвойный* nie jest bowiem przypadkowym zestawieniem słów, lecz ustabilizowanym połączeniem wyrazowym, które oznacza 'naiwnego, głupiego, niedoświadczonego człowieka' i wchodzi w relację synonimiczną ze związkami frazeologicznymi, w których główny komponent jest słowotwórczym wariantem imienia *Алеша: Алеха Сельский*, *Леха Боханский*, *Алеша Колымский*, *Алексей Петрович.* Zdaniem badaczy wszystkie te idiomy są wynikiem frazeologicznego rozwoju negatywnych charakterystyk społecznie utrwalonych w nazwach własnych. Imię *Алеша* w przedrewolucyjnej Rosji zazwyczaj nadawano osobom wywodzącym się z niższych, nieuprzywilejowanych warstw społecznych (tzw. *чёрная кость*[13]), którym przypisywano głupotę, naiwność, brak umiejętności logicznego myślenia (Birih, Mokienko, Stepanova, 1998, s. 22–23). Posiadając tę wiedzę[14], jeszcze przed lekturą opowiadania, na podstawie użytej w tytule nazwy własnej czytelnik może wstępnie zrekonstruować obraz głównego bohatera jako osoby intelektualnie ograniczonej i nierozsądnej.

4.3. Ewolucja znaczeniowa nazwy osobowej w tekście utworu

Wraz z rozwojem fabuły utworu warstwa znaczeniowa tytułowego przezwiska ulega wzbogaceniu i uzupełnieniu, przy czym semantyczna wielowymiarowość analizowanej nazwy jest zdeterminowana polifonicznością opowiadania, w którego strukturze można wyróżnić głosy dwóch narratorów. Pierwszy z nich (narrator-świadek) reprezentuje jednego z sąsiadów bohatera, natomiast drugi to narrator-autor. Proces semantyzacji[15] analizowanego antroponimu przebiega zatem dwutorowo. Pierwszy tor można określić jako eksplicytny, ponieważ narrator-świadek w bezpośredni sposób charakteryzuje bohatera, wyjaśniając już na samym początku utworu, skąd wzięło się jego przezwisko: „А звали его так вот за что: за редкую в наши дни безответственность, неуправляемость". Drugi tor semantyzacji, w którym narrator utożsamiany z autorem odkrywa ukryty, wewnętrzny świat bohatera bez bezpośredniej oceny jego postępowania, można nazwać implicytnym (Nikol′skaâ, 2004, s. 56).

---

[13] Por. Molotkov, 1986, s. 209–210.

[14] O konieczności posiadania przez czytelnika — członka danej wspólnoty — określonej wiedzy kulturowej, która może się okazać pomocna w prawidłowym odczytaniu potencjału semantycznego nazwy własnej, a także jej ładunku aksjologicznego, pisze Rejter (2016, s. 38).

[15] Pojęcie 'semantyzacja' stosuję w odniesieniu do procesu, w którym jednostki językowe (czyli występujące w omawianych tekstach antroponimy o charakterze przezwiskowym) zyskują określone znaczenie lub zmieniają swoją funkcję semantyczną.

Eksplicytny tor semantyzacji potwierdza przypuszczenia, które mógłby wysnuć hipotetyczny, dysponujący wystarczającymi językowo-kulturowymi kompetencjami, czytelnik na podstawie wstępnej (przedtekstowej) analizy przezwiska. Jednak autor przenosi punkt ciężkości z wyrazu głównego *Алеша* na wyraz zależny, wyrażony przymiotnikiem *Бесконвойный*, wzmacniając jego znaczenie słowotwórcze poprzez skoncentrowane użycie jednostek leksykalnych z przedrostkiem *без-: безответственность* (‘nieodpowiedzialność’), *беспредельно* (‘nieograniczenie’, ‘bezgranicznie’), *безотказный* (‘nienaganny’): „Впрочем, безответственность его не простиралась беспредельно: пять дней в неделе он был безотказный работник, […] но наступала суббота, и тут все: Алеша выпрягался, Два дня он не работал в колхозе: субботу и воскресенье” (Šukšin, 2003, s. 242). Można domniemywać, że „wybór tych, a nie innych jednostek nie jest przypadkowy, lecz podporządkowany m.in. założonej intencji przekazu”, a „skojarzenia słowne warunkowane tematycznymi potrzebami utworu” (Tokarski, 2013, s. 279–280).

Dzięki temu zabiegowi uwaga zostaje skupiona na określeniu *Бесконвойный*, które zyskuje w tekście nowy sens, wyrastający z przedtekstowego, pozafrazeologicznego znaczenia wyrazu. Apelatyw *бесконвойный*, odnoszący się do slangu więziennego, występuje w znaczeniu ‘расконвоированный заключенный; заключенный с пропуском’ (‘uwolniony spod eskorty więzień/aresztant; więzień z przepustką’) (Mokienko, Nikitina, 2001, s. 59). Z punktu widzenia więźniów konwojowanych, życie tych, którzy uwolnili się spod eskorty, wydaje się łatwiejsze. W podobny sposób postrzegają życie tytułowego bohatera mieszkańcy wsi, którzy uważają, że pracując pięć, a nie, jak oni, siedem dni w tygodniu, ma on więcej wolności. Należy zaznaczyć, że próżno szukać w tekście bezpośredniej charakterystyki pracy w kołchozie. Przedstawienie jednak wywalczonego prawa do wolnej soboty i niedzieli poprzez użycie czasownika *выпрягался* (‘wyprzęgał się, uwalniał z uprzęży, z zaprzęgu’), wywołującego bezpośrednie skojarzenia z ciężko, często ponad siły, pracującym koniem, na płaszczyźnie symboliczno-metaforycznej implikuje uwolnienie się z pewnego rodzaju ograniczenia. Z tej perspektywy można zauważyć pewną analogię między pozycją bohatera w wiosce a sytuacją więźniów pozbawionych eskorty: mają oni większą swobodę niż ludzie z ich otoczenia. Ponadto wyraz *свободный* (‘wolny’) zyskuje w tekście dodatkowe znaczenie: ‘wolny od obowiązków, od odpowiedzialności’, a zatem ‘nieodpowiedzialny’ (*безответственный*).

Eksplicytny sposób odkrywania warstwy semantycznej analizowanego przezwiska można odnaleźć również w dialogu kobiet, obserwujących, jak *Алеша* nosi wodę na kąpiel w łaźni. Jedna z replik zawiera charakterystykę bohatera, bezpośrednio związaną z jego przezwiskiem: „Вот весь день будет баней заниматься. Бесконвойный он и есть… Алеша” (Šukšin, 2003, s. 244). Struktura składniowa

„Бесконвойный он и есть… Алеша” ma charakter kliszy językowej funkcjonującej na zasadzie tzw. mądrości ludowych stosowanych w języku potocznym w celu wyeksponowania cechy danej osoby, np. *дурак он и есть дурак.* W przywołanej frazie zamiast powtórzonego epitetu *Бесконвойный* (*Бесконвойный он и есть… Бесконвойный*) pojawia się imię *Алеша*, i tym sposobem dochodzi do semantycznej fuzji obu komponentów przezwiska, które w tym kontekście nabiera negatywnych konotacji i jest odczytywane jako ‘śmieszny, dziwny’.

A zatem semantyzacja tytułowego antroponimu rozwijana przez narratora-świadka i wzmocniona przywołaną partią dialogową opiera się na początkowych przewidywaniach czytelnika i prowadzi do ich konkretyzacji. Przezwisko (jego wewnętrzna forma i przedtekstowe znaczenie) staje się osią, wokół której tworzą się znaczenia tekstowe. Werbalnie wyrażone charakterystyki współtworzą obraz bohatera: (1) człowieka niepoważnego, głupiego, niepojętnego (znaczenie przedtekstowe); (2) nieodpowiedzialnego, niepoddającego się odgórnym dyrektywom i zarządzeniom: „А звали его так вот за что: за редкую в наши дни безответственность, неуправляемость”; „И даже уж и забыли, когда это он завел такой порядок, все знали, что этот преподобный Алеша «сроду такой» — в субботу и воскресенье не работает. Пробовали, конечно, повлиять на него, и не раз, но все без толку” (Šukšin, 2003, s. 242), upartego: „Убеждай его, не убеждай как об стенку горох” (s. 242), śmiesznego i dziwnego w swoim zachowaniu i sposobie bycia: „Так семенил ногами, когда нес на коромысле полные ведра, так выгибался длинной своей фигурой, чтобы не плескать из ведер, смех смотреть, Ты глянь, глянь, как пружинит! Чисто акробат!..[…] Вот весь день будет баней заниматься” (s. 244); „В субботу он топил баню. Все. Больше ничего. Накалял баню, мылся и начинал париться. Парился, как ненормальный, как паровоз, — по пять часов парился!” (s. 243). Jednocześnie, jak zaznacza narrator, w ciągu tych pięciu roboczych dni w tygodniu *Алеша* jest człowiekiem oddanym swoim obowiązkom, pilnym i sumiennym pracownikiem: „пять дней в неделе он был безотказный работник, больше того — старательный работник, умелый (летом он пас колхозных коров, зимой был скотником — кочегарил на ферме, случалось — ночное дело — принимал, телят” (s. 242). Nie unika zatem całkowicie odpowiedzialności, ale robi to w sposób specyficzny, właściwy tylko jemu samemu, co sprawia, że otoczenie odbiera go jako człowieka niefrasobliwego, oderwanego od rzeczywistości i poniekąd także uprzywilejowanego, o czym świadczy ironicznie użyty epitet *преподобный Алеша* (‘wielebny Aliosza’).

W drugiej części narracji, bliższej autorowi, o implicytnym charakterze, przezwisko bohatera nabiera innego znaczenia. Opisana tu zostaje jedna z sobót, którą *Алеша* przeznacza na łaźnię. Jest to jego ulubiony, a zarazem najważniejszy dzień w tygodniu, ponieważ poświęca go wyłącznie sobie, na dalszy plan schodzi

praca, rodzina, a on w samotności może spokojnie oddawać się wspomnieniom i rozmyślaniom o życiu: „Вот за что и любил Алеша субботу: в субботу он так много размышлял, вспоминал, думал, как ни в какой другой день" (Šukšin, 2003, s. 251). Czas ten jest dla niego źródłem radości: „В субботу он просыпался […] И сразу у него распускалась в душе тихая радость. Он даже лицом светлел" (s. 243) i uzmysłowienia sobie, co sprawia mu przyjemność i przynosi spełnienie: „Последнее время Алеша стал замечать, что он вполне осознанно любит. Любит степь за селом, зарю, летний день… То есть он вполне понимал, что он — любит. Стал стучаться покой в душе — стал любить" (s. 253). Uwaga narratora, a wraz z nim również odbiorcy tekstu, koncentruje się zatem na wewnętrznym stanie bohatera, który okazuje się człowiekiem głęboko przeżywającym rzeczywistość, kimś, kto dostrzega piękno w zwykłej codzienności, kto potrafi cenić i kochać życie we wszystkich jego przejawach. Leksem *любить* jest kluczowy w tej części narracji, o czym świadczy częstotliwość jego występowania, i dotyczy niemal wszystkich aspektów egzystencji bohatera: pogody — „Погода стояла как раз скучная — зябко было, сыро, ветрено — конец октября. Алеша такую **погоду любил**" (Šukšin, 2003, s. 243); ognia — „Он вообще очень **любил огонь**" (s. 243); prozaicznych, codziennych czynności — „Тут же Алеша **любил оглядеться по своему хозяйству** в предбаннике" (s. 244); „Очень **любил пройти** он **из дома в баню** как раз при такой погоде, когда холодно и сыро" (s. 251); „И **любил** Алеша — от полноты и покоя — **попеть** пока еще не наладился париться […]В бане он **любил помурлыкать частушки**" (s. 252); ludzi — „Никому никогда не рассказывал Алеша про тот случай, а он ее **любил, Алю-то**" (s. 249); „Людей труднее любит, но во **детей** и степь **он любил все больше и больше**" (s. 253). Sobotni czas spędzony w łaźni, któremu towarzyszą rozważania o sensie istnienia, przynosi bohaterowi nie tylko odprężenie fizyczne, ale przede wszystkim oczyszczenie mentalne: „Всякое вредное напряжение совсем отпустило Алешу, мелкие мысли покинули голову, вселилась в душу некая цельность, крупность, ясность — жизнь стала понятной" (s. 251).

W toku autorskiej narracji przedtekstowe znaczenie przezwiska zaciera się, eksplicytnie wyrażona w pierwszej części opowiadania semantyka schodzi na drugi plan, a przed czytelnikiem wyłania się bohater w nowej odsłonie. *Алеша Бесконвойный* to filozof, człowiek potrafiący doceniać i kochać życie w najmniejszych, najbardziej prozaicznych jego przejawach, człowiek, który jest w stanie uciec od codziennej rutyny, zapomnieć o powszednich obowiązkach i zastanowić się nad sensem życia: „Никто бы не поверил, но Алеша серьезно вдумывался в жизнь: что в ней за тайна, надо ее жалеть, например, или можно помирать спокойно — ничего тут такого особенного не осталось?" (Šukšin, 2003, s. 247).

4.4. Dwuimienność bohatera a dychotomiczność jego obrazu

Nie ma wątpliwości, że w ten sposób zarysowany obraz głównego bohatera pozostaje w sprzeczności z obrazem ukształtowanym przez pierwszego narratora, o czym świadczy tworzące swoisty oksymoron zestawienie wywołującego skojarzenia z głupotą i lekkomyślnością imienia *Алеша* z czynnością opisaną poprzez frazę *серьезно вдумывался в жизнь*. Ta sprzeczność, bynajmniej nieprzypadkowa, przyczynia się do stworzenia ostatecznego, dwoistego w swojej istocie, wizerunku postaci. Podwójna (eksplicytna i implicytna) semantyzacja przezwiska pokazuje, że *Алеша Бесконвойный* jest człowiekiem samotnym, nierozumianym przez ogół. To, co o nim myśli otoczenie, ma się nijak do tego, co *Алеша* w rzeczywistości sobą reprezentuje: „Алеша любил детей, но **никто бы никогда так не подумал**, что он любит детей: он не показывал" (Šukšin, 2003, s. 245), „**Никто бы не поверил**, но Алеша серьезно вдумывался в жизнь" (s. 247).

Kluczem do zrozumienia dychotomicznego obrazu bohatera jest jego dwuimienność, na którą wskazuje przywoływane powyżej pierwsze zdanie utworu: „Его и звали-то не Алеша, он был Костя Валиков, но все в деревне звали его Алешей Бесконвойным". Uwagę zwracają czasowniki związane z imieniem i nazwiskiem. Prawdziwe imię bohatera jest wprowadzone za pomocą czasownika *был*, który zwyczajowo nie jest stosowany przy nominacji. W tym przypadku podkreśla on autentyczny, głęboki charakter nazwy własnej, to, że jest taki człowiek — *Костя Валиков*, ale dla wszystkich to *Алеша Бесконвойный*. Nikt nie pamięta jego imienia i nazwiska, tak jak nikt nie zna jego duszy, jego prawdziwej natury. Kontrastujący z czasownikiem *был* czasownik *звали*, wprowadzając przezwisko, wskazuje zarazem na zewnętrzny charakter przezwiska, pewną przypadkowość wprowadzanej nazwy[16].

Sam bohater ma do przezwiska nadanego mu przez współmieszkańców wsi stosunek negatywny, uważa je za niesprawiedliwe, niewspółgrające z jego wewnętrznym ja[17]: „А то наладились: «Бесконвойный, Бесконвойный». Глупые"

---

[16] Podobną prawidłowość można zauważyć przy wprowadzaniu przezwiska w opowiadaniu „Психопат". W połączeniu z przezwiskiem pojawia się osobowa forma czasownika *звать*, a przy urzędowej nazwie osobowej konstrukcja, wyrażająca stan posiadania: „Живет на свете человек, **его зовут Психопат. У него есть**, конечно, **имя Сергей Иванович Кудряшов**, но в большом селе Крутилине, бывшем райцентре, **его зовут Психопат** — короче и точнее". Również i tym razem nazwie towarzyszy stosowny odautorski komentarz dotyczący jej motywacji semantycznej: „Он и правда какой-то ненормальный. Не то что вовсе с вывихом, а так — сдвинутый" (Šukšin, 1973).

[17] Niezgodę na obraźliwe przezwisko, które z syna przeszło na ojca, wyraża również bohater opowiadania „Дебил": „[…] Дебил — так можно назвать только дурака-переростка, который учиться не хочет, с которым учителя мучаются. Какой же я Дебил, мне уж сорок лет скоро!" (Šukšin, 2003, s. 439).

(Šukšin, 2003, s. 246). Opozycja między tytułowym bohaterem a resztą społeczności wiejskiej zostaje ukazana w analizowanym tekście m.in. właśnie dzięki nieoficjalnej nazwie. Nazwa ta jest nośnikiem dwojakich treści znaczeniowych: z jednej strony odzwierciedla sposób postrzegania bohatera przez innych jako niepoważnego, beztroskiego i nieodpowiedzialnego (stanowiąc podstawę dezorientującej, fałszywej semantyzacji), z drugiej — pokazuje istotę jego osobowości, na którą składa się wewnętrzna niezależność i duchowa wolność (prawdziwa semantyzacja).

5. UWAGI KOŃCOWE

Podsumowując rozważania nad rolą antroponimów przezwiskowych w opowiadaniach Szukszyna, należy stwierdzić, że stanowią one ważny składnik imiennej prezentacji bohaterów, ważniejszy nawet niż nazwy oficjalne, które niejednokrotnie odgrywają w analizowanych tekstach rolę uzupełniającego środka nominacji, podanego do wiadomości odbiorcy pod sam koniec utworu („Чудик") lub wprowadzanego przy użyciu specyficznych środków syntaktycznych, zwyczajowo niestosowanych przy nazywaniu, tj. czasownik *быть* („Алеша Бесконвойный") czy konstrukcja wyrażająca stan posiadania („Психопат"). Przezwiska, traktowane jako środki ogólnie rozumianej charakterystyki postaci, w badanym materiale pełnią funkcję tytułotwórczą, co wydobywa ich potencjał semantyczno-kulturowy, a zarazem uwypukla ich tekstotwórcze możliwości (Rejter, 2016, s. 38). Do prawidłowego odczytania sensu danej nazwy, wywołania przez nią odpowiednich skojarzeń, kluczowa jest jednak wiedza językowo-kulturowa odbiorcy tekstu. Jak wykazała przeprowadzona analiza, użyte w tytułach *nomina propria* tworzą nowe znaczenia dzięki kontekstom, w których się pojawiają, oraz wyrazom, z którymi wchodzą w związki składniowe. Należy jednak mieć na względzie, że relacja pomiędzy nazwą własną i tekstem jest relacją obustronną. „W dziele literackim nazwa obudowana tekstem wzbogaca go, ale też zostaje przez niego wzbogacona. […] Tekst literacki przekazuje proces nadawania nazw według wyboru i kreacji autora" (Cieślikowa, 2001, s. 104).

LITERATURA

Alëša. (b.d.). W: *Tolkovyj slovar' russkogo argo*. https://gufo.me/dict/russian_argot/алёша (dostęp 23.02.2025).

Bartmiński, J. (1993). Styl potoczny [Colloquial style]. W: J. Bartmiński (red.), Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski, t. 2 (s. 115–134). Wrocław: Wiedza o Kulturze.

Bartmiński, J. (2005). Pytania o przedmiot językoznawstwa: pojęcia językowego obrazu świata i tekstu w perspektywie polonistyki integralnej [Questions on the subject of linguistics: the concepts of linguistic worldview and text in the perspective of integral Polish studies].

W: M. Czermińska, S. Gajda, K. Kłosiński, A. Legeżyńska, A. Z. Makowiecki, R. Nycz (red.), *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo — wiedza o języku — wiedza o kulturze — edukacja. Zjazd Polonistów*, *Kraków*, *22–25 września 2024*, t. 1 (s. 39–49). Kraków: Universitas.

Birih, A.K., Mokienko, V.M., Stepanova, L.I. (1998). *Slovar′ russkoj frazeologii. Istoriko-ètimologičeskij spravočnik* [Dictionary of Russian phraseology. Historical and etymological reference book]. Sankt-Peterburg: Folio-press.

Bodrova, L.T. (2011). *Malaâ proza V.M. Šukšina v kontekste sovremennosti: monografiâ* [Small prose of V.M. Shukshin in the context of modernity: a monograph]. Čelâbinsk: Izd-vo Čelâb. gos. ped. un-ta.

Cieślikowa, A. (1998). Przezwiska [Nicknames]. W: E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia* (s. 119 –133). Kraków: IJP PAN.

Cieślikowa, A. (2001). Nazwa w tekście a tekst w nazwie [Name in text and text in name]. W: Pajdzińska A., Tokarski R. (red.), *Semantyka tekstu artystycznego* (s. 99–108). Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Dal′, B. (1955). *Tolkovyj slovar′ živogo velikorusskogo âzyka* [Explanatory dictionary of the living Great Russian language]. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel′stvo inostrannyh i nacional′nyh slovarej.

Dereń, B. (2005). *Pochodne nazw własnych w słowniku i tekście* [Derivatives of proper names in dictionary and text]. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

Dunaj, B. (2017). Funkcje nazw własnych [Functions of proper names]. *Onomastica*, *61*(2), 77–89. https://doi.org/10.17651/ONOMAST.61.2.8

Graf, M. (2015). *Literackie nie-nazywanie. Onomastykon polskiej prozy współczesnej* [Literary non-naming: An onomastic dictionary of contemporary Polish prose]. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Handke, K. (1993). Nazewnictwo jako narzędzie ekspresji [Naming as a tool of expression]. W: M. Biolik (red.), *Onomastyka literacka* (s. 41–49). Olsztyn: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.

Kartašova, E.N. (2017). Ženskie imena v proze Vasiliâ Šukšina [Female names in the prose of Vasily Shukshin]. *Russkaâ reč′*, *2*, 103–106. https://russkayarech.ru/ru/archive/2017-2/103-106

Kartašova, E.N. (2021). Tvorčestvo V. M. Šukšina: perspektivy lingvističeskih issledovanij [V.M. Shukshin's creativity: the prospects of linguistic research]. *Aktual'nye voprosy sovremennoj filologii i žurnalistiki*, *40*, 82–87. https://doi.org/10.36622/AQMPJ.2021.48.93.012

Kiszka-Pytel, B. (2019). *Nazwy własne w najnowszej prozie polskiej — między idiolektem a problematyką współczesnej kultury* [Proper names in recent Polish prose — between idiolect and contemporary cultural issues]. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Korobov, V. (1988). *Vasilij Šukšin* [Vasily Shukshin]. Moskva: Sovremennik.

Kosyl, C. (1993). Główne nurty nazewnictwa literackiego (zarys syntezy) [Main trends in literary naming (outline of a synthesis)]. W: M. Biolik (red.), *Onomastyka literacka* (s. 67–100). Olsztyn: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.

Kuznecov, S.A. (1998). *Bol'šoj tolkovyj slovar′ russkogo âzyka* [Great explanatory dictionary of the Russian language]. Sankt-Peterburg: Norint.

Leont′ev, E.P. (2016). Lingvokul′turnyj tipaž 'čudik' i ego voplošenie v rasskazah V.M. Šukšina [Linguistic and cultural type 'weirdo' and its embodiment in V.M. Shukshin's stories]. *Вестник ТСПУ*, *7*(172), 107–111.

Munia, H. (2013). *Nazwy własne w utworach rosyjskiej prozy wiejskiej XX wieku* [Proper names in works of 20th-century Russian rural prose]. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Mokienko, V.M., Nikitina, T.G. (2001). *Bol'šoj slovar′ russkogo žargona* [Great dictionary of Russian slang]. Sankt-Peterburg: Norint.

Molotkov, A.I. (1986). *Frazeologičeskij slovar′ russkogo âzyka* [Phraseological dictionary of the Russian language]. Moskva: Russkij âzyk.

Nikol′skaâ, T.E. (2004). Hudožestvennoe značenie antroponima v rasskaze V.M. Šukšina «Aleša Beskonvojnyj» [Artistic significance of an anthroponym in the short story "Alyosha Beskonvoiny" by V. M. Shukshin]. *Vestnik literaturnogo instituta A.M. Gor'kogo*, *1*, 54–61.

Olbrych, W. (1997). Proza wiejska [Rural prose]. W: A. Drawicz (red.) *Historia literatury rosyjskiej XX wieku* (s. 446–450). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Ostapczuk, O. (1999). O funkcjonowaniu przezwisk w języku artystycznym (przezwisko jako składnik tytułu literackiego) [On the functioning of nicknames in artistic language (the nickname as a component of a literary title)]. *Rozprawy Slawistyczne*, *15*, 27–32.

Podol′skaâ, N.V. (1988). *Slovar′ russkoj onomastičeskoj terminologii* [Dictionary of Russian onomastic terminology]. Moskva: Nauka.

Poręba, S. (1981). *Drogi rozwoju porewolucyjnej prozy rosyjskiej. Kierunki i prądy literackie* [Paths of development of post-revolutionary Russian prose. Literary trends and movements]. Katowice: Wydawnicwo Uniwersytetu Śląskiego.

Rejter, A. (2016). *Nazwa własna wobec gatunku i dyskursu* [Proper name towards genre and discourse]. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. http://hdl.handle.net/20.500.12128/7985

Rutkiewicz-Hanczewska, M. (2013). *Genologia onimiczna. Nazwa własna w płaszczyźnie motywacyjno-komunikatywnej* [Onymic genology. Proper name in the motivational-communicative plane]. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Sarnowska, I. (1977). Semantyczne funkcje nazw własnych występujących w literaturze okresu realizmu i naturalizmu [Semantic functions of proper names occurring in literature of the realism and naturalism periods]. *Studia Polonistyczne*, *4*, 87–97.

Sarnowska-Giefing, I. (1984). *Nazewnictwo w nowelach i powieściach polskich okresu realizmu i naturalizmu* [Naming in Polish short stories and novels of the realism and naturalism periods]. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Sarnowska-Giefing, I. (2007). Onomastyka literacka dziś — przełomy czy kontynuacje? [Literary onomastics today — breakthroughs or continuities?]. W: A. Cieślikowa, B. Czopek-Kopciuch, K. Skowronek (red.), *Nowe nazwy własne — nowe tendencje* badawcze (s. 559–572). Kraków: Wydawnictwo Pandit.

Šukšin, V. (1973). *Psihopat* [Psychopath]. https://royallib.com/read/shukshin_vasiliy/psihopat.html#0 (dostęp 05.03.2025).

Šukšin, V. (2003). *Kalina krasnaâ: povesti i rasskazy* [Red Kalina: novels and stories]. Moskva: Èksmo.

Szymoniuk, M. (1982). *Wykorzystanie elementów języka potocznego w literaturze rosyjskiej lat 1955–1978* [Use of colloquial language elements in Russian literature of 1955–1978]. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Tokarski, R. (2013). *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej* [Worlds behind words. Lectures on lexical semantics]. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Urbańczyk, S., Kucała, M. (red). (1999). *Encyklopedia języka polskiego* [Encyclopaedia of the Polish language]. Wrocław: Ossolineum.

Vasikova, S.M. (2009). Antroponimičeskoe pole rasskazov V.M. Šukšina [Anthroponymic field of V.M. Shukshin's stories]. *Vestnik VÈGU*, *3*, 144–149.

Vasilevskaâ, L.I. (1991). Rol′ imeni personaža v rasskazah V.M. Šukšina [Role of the character's name in the short stories of Vasily Shukshin]. W: *Tvorčestvo V.M. Šukšina. Problemy. Poètika. Stil′* (s. 150–163). Barnaul: Ministerstvo kul′tury Altajskogo kraâ.

Vorob′eva, I.A. (2024). Variativnost′ antroponimov v rasskazah V.M. Šukšina kak otraženie antroponimičeskoj variativnosti rečevoj kommunikacii [Variation of anthroponyms in V.M. Shukshin's stories as a reflection of anthroponymic variation in speech communication]. W: S.M. Kozlova (red.), *Tvorčestvo V.M. Šukšina v Rossii i za rubežom* (s. 360–368). Barnaul: Ministerstvo kul′tury Altajskogo kraâ.

Zajcev, V.A., Gerasimenko, A. P. (2004). *Istoriâ russkoj literatury vtoroj poloviny XX veka* [History of Russian literature of the second half of the 20th century]. Moskva: Vysšaâ škola.

Zubkova, L.I. (2009). *Russkoe imâ vtoroj poloviny XX veka vlingvokul'turologičeskom aspekte (po proizvedeniâm F. Abramova, V. Astaf'eva, V. Rasputina i V.Šukšina)* [Russian personal names of the second half of the 20th century in a linguocultural perspective (based on the works of Fyodor Abramov, Viktor Astafyev, Valentin Rasputin, and Vasily Shukshin]. Voronež: Izd-vo Voronež. gos. un-ta.

SUMMARY

THE NICKNAME AS AN ANTHROPONYMIC CATEGORY IN SHUKSHIN'S STORIES

Nicknames, as the most expressive exponent of the environmental aspect of rural prose, occupy an important place in the onomastic layer of V. M. Shukshin's stories, constituting an important element of the namesake presentation of the protagonists, even more important than official names, which in the analysed works often play the role of a complementary means of nomination. Thanks to this procedure, the writer draws attention to the tradition of nicknames and their use in everyday life by small, closed communities, which identify their members by means of anthroponyms created in accordance with the generally applicable norm, a particular feature of their spoken language. The purpose of this article is to describe the specific functioning of nickname anthroponyms in Shukshin's work and to show the impact that these particular types of personal names have on the interpretation of a literary text. This requires reading the narrative perspective in the analysed stories, as well as going beyond traditional approaches to onomastics and reaching for interdisciplinary research tools specific to stylistics and cultural linguistics. The analysis shows that nicknames, as a means of the characterisation of characters in general, appearing in the material studied also in the title-forming function, have a specific semantic and cultural potential. On the one hand, the anthroponym used in the title is closely correlated with the semantic structure of the work bearing it (it creates new meanings thanks to the contexts in which it appears and the words with which it is combined), and on the other hand, it may function outside it, as a component of the cultural heritage of a given linguistic community. The linguistic and cultural knowledge of the recipient of the text is crucial in the process of deciphering the meaning of a given name.

Keywords: literary onomastics, rural prose, Shukshin's stories, personal names, nicknames